

Karl, kontrolassistent og landmand i Vestjylland.

Børge Hansen er født i 1919 i Ådum sogn. Hans forældre havde flere ejendomme på Ølgodeggen; men i 1922 opgav faderen landbruget. Børge Hansen kom ud at tjene som 12 årig. Han uddannede sig til kontrolassistent og købte i 1946 en gård på 25 ha. i Ådum.

Jeg kom ud at tjene den sommer, jeg blev 12 år. Det var et år senere end mine søskende, måske var det, fordi jeg var den yngste, så på det tidspunkt belastede børneflokkene ikke økonomien så hårdt, for det var klart en økonomisk fordel, at man kunne tjene føden og lidt til tøj sådan en sommer, men selvfølgelig var det også af stor værdi at komme ud og lære at bestille noget.

Gården, jeg tjente på, lå knap 2 km. fra mit hjem. Det var kendte folk inden for mine forældres omgangskreds, men ikke familie. Jeg var vel nærmest fæstet som "hjorddreng", men skulle deltage i alt forefaldende arbejde, så godt jeg nu kunde. Der var foruden mig en voksen karl og pige og en barnepige på min alder. Familien havde tre børn under 6 år. Gården var vel på 40-50 td. ld., og der var ca. 12 køer plus opdræt og 3 heste og nogle får og svin.

Arbejdsdagen var temmelig lang. Vi begyndte kl. halv seks om morgenen.

Der var så 1 1/2 times middagspause, det vil sige den ene time af middagssovnen blev "solgt" på Dalgas Marked sidst i august. Gården lå tæt op ad jernbanen, så noget af tidsregningen gik efter togtiderne. Der kom et tog et kvarter over syv om aftenen, så måtte vi holde fyraften; men den var tit noget forsinket, så klokken blev let halv otte. Så skulle der jo malkes senere, men det deltog jeg ikke i, men så var der andet, der skulle laves. Så fik vi grød som regel surgrød inden sengetid. Aftensmaden var kombineret med eftermiddagskaffen (eftermiddagsmellemad). Det fik vi kl. ca. fire-halv fem. Den skik brugtes på mange gårde, men kun i sommerhalvåret. Jeg var i den plads i to somre fra 1. maj til 15. oktober. (-) Den første sommer, jeg var i den plads, blev kornet høstet med aflægger, det vil sige en slåmaskine, der var sat høsttøj på, så man kunne lægge kornet i neg. Det var manden, der kørte den, og så skulle vi tjenestefolk binde op. Det andet år, jeg var der, gik det lettere, da havde manden købt en selvbinder, og det var jo en stor sensation.

Den tredje sommer fik jeg plads på en lille ejendom på 11 td. ld. som "enekarl". Der lærte jeg vel nok lidt mere karlearbejde såsom at køre med hestene og andet. (-) Jeg var også i den plads i to somre. Så var jeg fyldt 15



Lille ejendom ved kirken i Dalby på Hinds-
holm.

år og skulle have plads for et helt år. Jeg fik så plads som andenkarl på en gård ikke ret langt fra mit hjem. Det var en gård på ca. 60 td. ld. Der var 16 køer og opdræt og ellers svin og får og tre heste, en alsidig driftsform, som der næsten var på alle gårde. Der var en voksen karl foruden mig, og så var der en datter hjemme som pige. Jeg fik 300 kr. i løn for dette år. Min husbønd havde en søn, som dette år købte en gård syd for Tarm. Hos ham fik jeg plads året efter, og der var jeg i tre år. (-) Manden og konen var unge og ar-

bejdsomme. Det var en meget dygtig mand både på kvægavls- og planteavlsområdet. Han var en af de første på egnen, der begyndte med sortbroget hollandsk kvæg, det købte han mest i Sønderjylland. Det første år, jeg var der, fik jeg 450 kr. i løn, det andet 700 kr., det tredje 800 kr.

Der var gode og hjemlige forhold i alle de pladser, jeg har haft, og det, tror jeg, var sådan de fleste steder. Sådan et sted, hvor man var i 3 år, blev man jo næsten som et medlem af familien. Da de tre år var gået, følte jeg, at nu skulle jeg lidt længere ud og se andre egne. Nu havde jeg lært en masse i de 3 år. Jeg havde også deltaget i nogle landbrugsfaglige kurser, så jeg følte

mig helt godt rustet, så jeg søgte og fik en plads som fodermester på en gård i St. Lyndelse på Sydfyn. Det foregik udelukkende pr. brevveksling efter en avisannonce, så det var meget spændende den novemberdag i 1938, da jeg rejste derover til det helt ukendte.

Jeg var forberedt på helt andre forhold, men det var nu slet ikke så forskelligt fra, hvad jeg var vant til. Arbejdstiden var vel nok lidt mere afgrænset, men der var de samme gode, hjemlige forhold. Det blev endda et særdeles godt år. (-)

Efter et år på denne gård tog jeg et 5 måneders ophold på Ryslinge Højskole. Det var i efteråret 1939, da anden verdenskrig lige var brudt ud. Disse 5 måneder blev en dejlig tid, ikke blot fik man opfrisket og udvidet sine skolekundskaber, men man fik også udvidet sin horisont i mange retninger, og så det gode kammeratskab. (-) Efter endt skoleophold vendte jeg tilbage til min gamle plads ved Tarm, men kun for april måned. Den første maj rejste jeg tilbage til Fyn. Før jeg tog fra højskolen, havde jeg fæstet mig på en gård som enekarl for sommeren. Det var i Sødinge ikke ret langt fra Ryslinge. Der var flere af mine kammerater, der ligeså havde taget plads i omegnen, så vi kunne blive ved at dyrke kammeratskabet og holde forbindelsen til højskolen vedlige. (-) Efter et halvt år i denne plads tog jeg tilbage til Jylland og fik plads i mit hjemsohn

Ådum på en gård på 70-80 td. ld. Der var foruden mig en ung karl. Jeg fik 1150 kr. i løn dette år.

Generelt for de steder, jeg har tjent, og stort set for alle gårde på egnen var arbejdsrytmen den samme året igennem. Vinteren var en rolig tid. Var det hård vinter, gik tiden med tærskning, roeindkørsel og pasning af dyrene. (-) Med foråret blev der travlhed; alt foregik jo med hestekraft og derfor mindre redskaber og maskiner, så det tog tid. Når forårsarbejdet var ovre, skulle årets brændsel sikres. Mange havde selv en tørvemose, hvor der kunne graves tørv (klyne). Det skulle helst nås, inden roearbejdet kom, for så var der fuld beskæftigelse i lang tid. Det var jo med håndkraft, sprøjtemidler var der ikke noget, der hed dengang. Ind imellem var der også noget kløverhø, der skulle bjerages. De fleste gårde havde også en englod i Skjernådalen; det var nærmere mod høst, det skulle bjerages.

Det gælder for alle de steder, jeg har tjent, der har jeg også deltaget i ungdommens liv, det være sig ungdomsmøder, gymnastik, boldspil, dilettant, baller m.m. Her i mit hjemsohn, hvor jeg nok har været mest aktiv, havde ungdomsforeningen møde hver 14. dag i vinterhalvåret enten med foredrag eller underholdning, ligeledes var der gymnastik en eller to gange om ugen; men det var gymnastikforeningen, der stod for det, ligesom det var idrætsforeningen, der stod for boldspillet om sommeren.

Et kapitel for sig var karlekamrene, målt med nutidens øjne temmelig primitive til et værelse ude i avlsbygninger undertiden i nærheden af hestestalden. Varme var der selvfølgelig ikke. En seng, et bord og et par stole var møblementet. Karlene havde selv et skab til deres tøj. Sengene kunne godt være med halm i bunden, men det var såmænd ret så lun, hvis man bare kunne holde det fri for mus. Den personlige hygiejne var det så som så med. Varmt vand var der ikke adgang til. Man havde et sted enten i et bryggers eller hestestalden, hvor man vaskede sig. Man fik udleveret rene håndklæder hver uge, et grovere til hænder og fødder og et almindeligt til det øvrige. På Fyn var der den luksus, at karlene havde hver sit vaskefad, som vi havde hængende i stalden. Skulle man have et rigtigt bad, var der somme steder den mulighed at gå på mejeriet og få lov til at tage et bad; der var jo altid varmt vand. Et sted var der en herrefrisør, der også havde et badeværelse, hvor man kunne købe sig et bad. Kun et sted har jeg tjent, hvor der var adgang til en kold bruser, og det var da rart især i sommertiden.

November 1941 tog jeg på landbrugsskole. Den teoretiske side skulle jo også være i orden. Jeg havde ganske vist deltaget i nogle mindre landbrugskurser, og vi havde også landbrugsfag på højskolen, men nu tog jeg altså et 5 måneders ophold på Borris Landbrugsskole. Det var under Helge

Drewsens ledelse. Jeg husker ikke nøjagtigt, hvad opholdet kostede; men jeg tror, det var omkring 100 kr. om måneden for ophold og kost. Deraf fik jeg 45 kr. om måneden i tilskud. (-)

Efter endt skoleophold tog jeg plads som bestyrer på en mindre gård i Borris. Det gav mig mulighed for at afprøve den ny erhvervede viden. Der var jeg fra 1.4.1942 til 1.11.1943 og fik i dette tidsrum en samlet løn på 3.000 kr. Jeg skiftede så plads igen, men var uheldig at komme til skade kort efter og måtte opgive det strenge arbejde et stykke tid. Jeg tog så en uddannelse som kontrolassistent på Borris Landbrugsskole og fik derefter plads som kontrolassistent i Tarm-Foersum Kontrolforening fra 1. april 1944, hvor jeg så var i halvandet år. Det var en meget interessant tid. Der var ca. 50 medlemmer i foreningen, som man lærte ret godt at kende, fordi man jo boede på skift hos dem en dag ad gangen. Man havde to besætninger hver dag, enkelte dage tre og boede så hveranden gang hos de enkelte medlemmer. Det andet sted skulle de så selv tage prøverne og bringe over. Sådant en omgang tog ca. 4 uger. Der blev ikke taget prøver søndag aften og mandag morgen. (-) Man førte regnskabet ajour det sted, hvor man boede. Det tog ikke hele dagen, så der kunne godt blive tid til at hjælpe lidt i roerne, ved høsten, eller hvad der nu faldt for mod lidt ekstra betaling. Men den måned, oktober, hvor årsresultatet skulle gøres op, var en travl måned.



Gårdspladsen var en del af gåseflokkens faste domæne. Hindsholm.

Der var ikke noget, der hed regnemaskiner dengang, og der var lange tal-kollonner der skulle tælles sammen. (-) Jeg husker ikke nøjagtig, hvad jeg fik i løn, men ca. 2.500 kr. på årsbasis.

Fra 1.11.1945 fik jeg igen plads som bestyrer på samme gård i Borris, som jeg havde været før. Lønningerne var i stigning i disse år, så jeg skulle for dette år have 3.000 kr. I mellemtiden var jeg blevet forlovet med en pige fra mit hjemsovn Ådum. Hendes far havde en gård ikke langt fra mit hjem. (-) Vi

spekulerede jo også på at få vores eget, og det lykkedes i løbet af et års tid, da vi købte en ejendom i Ådum, som vi overtog den 19.9.1946.

Det var en ejendom på 25 ha., en gammel hovedgård, Skodsbølgaard, som gennem en lang årrække var blevet udstykket, så der kun var de 25 ha. tilbage, en meget uensartet jord. Der var på ejendommen 8 sortbrogede køer plus opdræt og nogle fedesvin. Det var gamle bygninger, stuehuset fra 1879-80, men ret anseelig efter den tids byggeri. Stalden var snæver og uden fodergang, men laden var ret rummelig. Det hele kostede 47.500 kr. Jeg havde sparet 5.000 kr. op, som hovedsagelig gik til udbetaling. Min

forlovedes opsparing blev brugt til køb af møbler og andet husgeråd. Ingen af vore forældre var særlig velstående, så der var ikke nogen egentlig kontant hjælp fra den side. På ejendommen var der to mindre kreditforeningslån, som blev betalt ud, og så blev der optaget et 1. prioritetslån i Ølgod Sparekasse på 44.000 kr. med en løbetid på 50 år og til en rente på 4 1/2 % p.a., og det var jo ret så gode vilkår; men sparekassen forlangte to vederhæftige kautionister, og det var noget af en bodsgang at finde dem. Men det lykkedes blandt familie, naboer og gode venner og et par af min gamle husbonde. (-)

Vi blev gift den 21.5.1947, så den første vinter boede jeg alene på gården, dengang flyttede man ikke sammen, før man blev gift. Der var nu også meget, der skulle ordnes, før det var så nogenlunde beboeligt. Vi havde et stort bryllup. (-)

Vi startede i 1946 med kun få midler. De penge, vi havde sparet op, blev

brugt til udbetaling i ejendommen og til de allernødvendigste møbler og indbo, så vores etablering er sket over en lang årrække, men derved blev glæden ved de små fremskridt ikke mindre. (-)

(Gården blev solgt i 1991). Det er en stor omstilling at forlade det sted, hvor man har haft sit virke og sit hjem gennem 44 år. Det er lang tid; men når man tænker tilbage, så er de gået hurtigt, og det kan være helt overvældende og næsten med lidt bekymring at tænke på, så hurtigt udviklingen er gået i disse år. Vi ville nok ikke tilbage til de forhold, vi startede under. Alle de arbejdslettende ting, vi har oplevet, har vi hilst med glæde, men jeg tænker mere på de kulturelle ting, der er forsvundet sammen med, at alt er blevet større og mere effektivt. Hvor var det f.eks. hyggeligt med generalforsamlingerne i de forskellige foreninger og virksomheder, hvor vi var relativt få til at bestemme tingene. Økonomien har fået en alt dominerende magt, men ikke alt kan gøres op i penge.

Landmandsuddannelse og overtagelse af en østjysk fødegård.

Per Skov Thulesen er født i 1918 på gården "Lillebjerre" (85 td.ld.) i Åle sogn. Per Skov Thulesens far døde i ung alder. Derefter drev moderen i flere år gården med bestyrer. Per Skov Thulesen kom ikke så meget ud at tjene

blandt fremmede. Han kom efterskole og på højskole og havde nogle få pladser rundt om i landet, inden han i forbindelse med sin mors død i 1942 forpagtede sin fødegård sammen med sin bror. I 1948 overtog han gården som enejer.